

Voedselagenda Westerkwartier 2024 - 2026

www.westerkwartier.nl

Voorwoord

Voor u ligt de Voedselagenda Westerkwartier. Ik ben verheugd om deze agenda met u te delen, omdat deze een inzet vertegenwoordigt van vele inwoners, organisaties en collega's bij de gemeente. Een inzet waarmee we onze gemeente nog fijner en gezonder proberen te maken voor én met iedereen. Hier ben ik erg trots op. De wereld om ons heen verandert snel en vraagt ons om het huidige voedselsysteem te heroverwegen. Er ontstaan interessante nieuwe kansen. In het Westerkwartier zijn er al mooie stappen gezet op bijvoorbeeld het vlak van gezonde voeding en duurzame landbouw. Zo vindt er al voedseleducatie plaats op basisscholen en is er veel kennis opgedaan met betrekking tot natuurinclusieve landbouw met het project Westerkwartier Natuurinclusief. De Voedselagenda is een vervolg op het Voedselakkoord (2020) en geeft richting aan toekomstige acties. Acties die we gezamenlijk ontwikkelen en uitvoeren met de Westerkwartierse gemeenschap, want samen bereiken we meer.

Westerkwartier is een echte agrarische gemeente en zodoende vind ik het belangrijk en passend om als gemeente te ondersteunen in de landbouw- en voedseltransitie. Dit kan op verschillende manieren, maar de gemeente pakt met name een faciliterende en verbindende rol. We willen samen met agrariërs de uitdagingen aangaan van het verduurzamen van de sector, maar ook op andere plekken in de keten. Voedsel is een breed thema, raakt onderwerpen als gezondheid, biodiversiteit en werkgelegenheid, en kan zodoende ook als middel worden ingezet op die onderwerpen. Wij willen de toegankelijkheid vergroten van gezond, duurzaam en lokaal voedsel. We werken aan een gezonde voedselomgeving waar iedereen makkelijker gezonde keuzes kan maken. Een omgeving waar een voedseltuin naast het leveren van gezond voedsel ook dienst doet als sociale buitenruimte, als een ontmoetingsplek. Naast de omgeving gaat voedsel ook over vaardigheden, het bereiden van eten en het voorkomen van voedselverspilling. Met Samen Koken in het Westerkwartier laten we zien dat een gezamenlijke aanpak met de maatschappelijke organisaties werkt en hier willen we dan ook mee doorgaan.

Met deze Voedselagenda willen we vanuit de gemeente Westerkwartier onze toewijding laten zien op het gebied van voedsel aan onze inwoners en organisaties en gezamenlijk de handschoen oppakken. We laten zien waar we op inzetten en hoe we dat doen. Daarnaast is het een uitnodiging aan alle inwoners en lokale organisaties om samen te werken aan de uitvoering van deze Voedselagenda. Samen richting een duurzamer, gezonder en smakelijker Westerkwartier. Ik geloof dat het kan!

Harry Stomphorst

Wethouder

Inhoud

Voorwoord	2
Aanleiding	4
Gemeentelijk kader	4
Voedsel doet ertoe in het Westerkwartier	5
Waar willen we naartoe?	6
Ambitie	7
Speerpunten en doelstellingen	7
Speerpunt 1: duurzame landbouw	8
Speerpunt 2: onze gezonde voedselomgeving	11
Speerpunt 3: gezond eten en van dichtbij	12
Speerpunt 4: minder voedselverspilling	14
Voedseldialoog	16
Subsidieregeling Voedselagenda	17
Aanjager Voedselagenda	18
Evaluatie en monitoring	19
Financiën	21
Bijlagen	22
Bijlage 1: Uitvoering	22
Bijlage 2: Definities	27
Bijlage 3: Samenvatting Voedselagenda	28
Bronnenlijst	29

Aanleiding

Gemeentelijk kader

Gemeente Westerkwartier zet sterk in op de thema's voedsel en landbouw. Niet voor niets wordt er in het coalitieakkoord gesproken over het samen optrekken met agrariërs om de keten te verkorten, met het onderwijs innovatie aanjagen binnen de voedselketen en toewerken naar het natuurinclusief verpachten van de gemeentelijke landbouwgronden. Met de Voedselagenda geven we richting en bieden we een kader.

De Voedselagenda is het vervolg op het Voedselakkoord Westerkwartier (2020-2022). Bij het Voedselakkoord kwamen lokale inwoners en organisaties samen in werkgroepen om uitdagingen en mogelijke acties binnen het thema voedsel te identificeren. Vanuit de acties zijn er mooie resultaten geboekt, maar de ontstane verbindingen zijn mogelijk nog wel het mooiste resultaat. Bedrijven en organisaties die niet wisten van elkaars bestaan, hebben elkaar leren kennen en er zijn samenwerkingen ontstaan die deels tot op de dag van vandaag nog lopen.

In de ontwikkeling van de Voedselagenda heeft deze opgedane kennis en het netwerk gediend als input. Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met ambtenaren vanuit de verschillende gemeentelijke domeinen, zijn lokale voedselpartijen in dialoog gegaan met elkaar en heeft een raadsactiviteit plaatsgevonden om het proces en de opgestelde ambitie en doelstellingen te toetsen. Tijdens deze activiteiten is feedback opgehaald om de Voedselagenda aan te scherpen en te vullen met mogelijke acties. Bij de uitwerking van de ambitie en speerpunten is rekening gehouden met toekomstige ontwikkelingen, zoals de invoering van de Omgevingswet en de uitwerking van Transitie Landelijk Gebied.

Uit dit proces vloeit een domein overstijgende Voedselagenda voort waarin meerdere voedselthema's samenkomen o.a.: duurzame landbouw en voedselproductie, gezonde voedselomgeving en levensstijl, en minder voedselverspilling. Met een integrale visie en uitvoering op voedsel, kan de gemeente vooruitgang boeken op tal van domeinen zoals gezondheid, welzijn, milieu en landbouw. We leggen expliciete verbanden tussen de Voedselagenda en andere opgaven binnen de genoemde domeinen. Het ontmoeten, het leren en het versterken van elkaar is essentieel in de uitvoering hiervan.

De Voedselagenda dient een aansturingstool te zijn in deze samenwerking, omdat het verduidelijkt op welke thema's wordt ingezet, hoe deze nu worden benaderd en waar nog kansen liggen voor het Westerkwartier. Als gemeente kunnen we met de Voedselagenda een ondersteunende rol spelen in het ontwikkelen, maar vooral ook versterken en uitbreiden van bestaande netwerken, projecten en kennis.

Wij zijn voor de uitvoering van de Voedselagenda deels afhankelijk van wat er uit Europa, Den Haag en provincie komt. De beleidsruimte is niet altijd even groot. Dit is bijvoorbeeld zo op het gebied van natuur en landbouw. Toch zijn er knoppen waar we wel aan kunnen draaien. Onderzoek laat zien dat fysieke ingrepen in de voedselomgeving veranderingen in voedselgedrag kunnen bewerkstelligen.¹ Gemeenten beschikken over een paar aansturingsmechanismen waarmee ze invloed kunnen uitoefenen op de voedselomgeving, zoals bestemmingsplannen, de algemene plaatselijke verordening (APV), grondbeleid, subsidies en inkoopbeleid. De Voedselagenda Westerkwartier kan dus ook worden ingezet om richting te geven aan de inzet van deze mechanismen.

Het Westerkwartier is niet de eerste gemeente met een Voedselagenda. Gemeentes zoals o.a. Toronto, Gent, Groningen, Ede en Wageningen, en de provincie Utrecht gingen ons voor.

Voedsel doet ertoe in het Westerkwartier

Voedsel is de brandstof voor ons bestaan. Het is een rode draad door de dag. Iedereen maakt elke dag weer keuzes op het gebied van voedsel. Keuzes die onder andere invloed hebben op je eigen gezondheid en welzijn, maar ook op onze economie en planeet. Voedsel is onderdeel van onze cultuur: het werkt verbindend. Voedsel staat centraal in sociale bijeenkomsten, en activiteiten zoals samen koken of tuinieren brengen ons samen. Het is een integraal thema waar we allemaal op verschillende manieren mee in aanraking komen.

Het nuttigen van gezonde voeding is erg belangrijk voor het onderhouden van je gezondheid, omdat deze het risico op overgewicht vermindert en daarmee ook de kans op ziekten.ⁱⁱ In de gemeente Westerkwartier heeft meer dan de helft van de volwassenen (52,7%) overgewicht. Dat is behoorlijk meer dan het provinciaal gemiddelde (50,2%) en landelijk gemiddelde (49,3%).ⁱⁱⁱ Onder de Westerkwartierse jeugd is ook overgewicht: 10% van de kinderen in groep 2, 12% van de kinderen in groep 7 en zelfs 19% van de kinderen in klas 3 van het voortgezet onderwijs.^{iv}

Daarnaast is de toegankelijkheid tot voldoende en gezond eten niet voor iedereen gelijk en zorgt dit voor gezondheidsverschillen tussen sociaaleconomische groepen in de samenleving. Dit zien we terug in een lagere gezonde levensverwachting voor de lagere sociaaleconomische groepen.^v In het Westerkwartier leven ruim 3.000 mensen in armoede en worden er via de voedselbank ongeveer 500 monden gevoed. Door meer en anders in te zetten op gezonde voeding voor iedereen, kan de gezondheid en daarmee gezonde levensverwachting van de Westerkwartierse inwoners worden verhoogd. Zoals eerder genoemd is de fysieke omgeving, ook wel de voedselomgeving genoemd, erg relevant in het voedselgedrag van mensen. Door veranderingen in deze aan te brengen, kan er dus een groot verschil worden gemaakt.

Bovendien is de voedselsector is een belangrijke sector in de gemeente Westerkwartier: van landbouw, verwerking, consumptie, tot afvalverwerking. Alleen de primaire landbouw is met zijn 740 bedrijven al 12% van het totaal aantal bedrijven in de gemeente.^{vi} Het Westerkwartier is zelfs de op één na melkkoe-rijkste gemeente van Nederland. In 2019 telde de gemeente 305 melkveebedrijven en 30.565 melkkoeien.^{vii} Naast de melkveehouderij zijn er nog pluimvee- en varkenshouderijen, akkerbouw- en fruitteeltbedrijven in het Westerkwartier. Tel hierbij bedrijven op die o.a. de verwerking van voedsel, handel en horeca op zich nemen, en het aantal voedselbedrijven komt nog veel hoger uit. Daarnaast zijn natuurlijk ook veel andere locaties waar voedsel een belangrijke rol speelt, zoals bij verzorgingshuizen, sportlocaties, cultuur- en onderwijsinstellingen. Deze locaties kopen voedsel in en bieden deze aan de mensen aan. Soms verwerken ze zelf voedsel tot gerechten. Veel bedrijven en organisaties hebben of krijgen dus te maken met voedsel en hebben hiermee dus ook invloed op de voedselconsumptie binnen het Westerkwartier.

Ditzelfde voedselsysteem heeft veel invloed op het milieu. De verwerking, distributie en consumptie van voedsel zorgt voor een aanzienlijke CO₂-uitstoot.^{viii} Vooral de manier waarop voedsel wordt geproduceerd leidt veelal tot uitgeputte bodems, oneerlijke prijzen voor met name de boer, en een verlies van biodiversiteit en landschappelijke waarden. Ook verspillen we met zijn allen enorm veel voedsel: thuis, maar ook juist in kantines, restaurants en andere eetgelegenheden. Nederlanders verspillen thuis gemiddeld 33,4 kilo aan vast voedsel per persoon per jaar, wat ongeveer 23 tot 32% is van voedselverspilling door de gehele keten.^{ix} Dit voedsel is geproduceerd, verwerkt en getransporteerd. Door voedsel te verspillen, is dus de uitstoot van broeikasgassen en

andere milieueffecten ook voor niks geweest. Duurzamere voedselproductie en -consumptie kan zo ook bijdragen aan de nationale klimaatdoelen.

Waar willen we naartoe?

Voedsel is een integraal thema dat vele uitdagingen, maar ook mogelijkheden, met zich meebrengt. De gemeente Westerkwartier hoopt met deze Voedselagenda hier juist op in te spelen en de neuzen dezelfde kant op te zetten en te houden. Hiermee doelt de gemeente grote stappen te zetten op het gebied van gezondheid, duurzame landbouw en voedselverspilling. Met deze gemeentelijke Voedselagenda hebben we een ambitie voor 2030, over de collegeperiode heen, en een concretisering met doelstellingen voor deze collegeperiode (2022-2026). We zetten in op onderstaande vier speerpunten. De komende jaren werken we met relevante partijen samen aan projecten, initiatieven en interventies binnen deze speerpunten.

Ambitie

In 2030 produceren en consumeren we in het Westerkwartier duurzamer, gezonder en meer voedsel van dichtbij

Voedsel van dichtbij

Er bestaat geen vaststaande definitie voor voedsel van dichtbij of lokaal. Wat de één lokaal vindt hoeft de ander niet lokaal te vinden. Lokaal voedsel is wat ons betreft van zo dichtbij mogelijk, denkende aan Noord-Nederland. Een korte keten waar men elkaar kent, waar directe feedback plaatsvindt en waar eerlijke prijzen worden betaald. Lokaal betekent ook meer met de seizoenen mee eten. Een korte keten is een toeleveringsketen met een beperkt aantal marktdeelnemers die zich inzetten voor samenwerking, lokale economische ontwikkeling en nauwe geografische en sociale betrekkingen tussen voedselproducenten, -verwerkers en consumenten.^{xiii}

Gezonder

Met gezonder wordt bedoeld: gezonder dan in 2024. Minder bewerkt voedsel, meer groenten, fruit, noten en zaden. Mogelijk minder vlees en zuivel. Een eetpatroon dat meer in lijn ligt met de Schijf van Vijf. Dit zijn de richtlijnen van het Voedingscentrum.^{xi}

Duurzamer

Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die tegemoetkomt aan de levensbehoeften van de huidige generatie, zonder die van de toekomstige generaties tekort te doen. Het gaat hierbij om economische, sociale en leefomgevingsbehoeften.^{xii} Voorbeelden zijn landbouwmethoden waarbij minder kunstmest of gewasbestrijdingsmiddelen nodig zijn, voedselproductie met minder druk op de natuur of het kopen van meer biologisch voedsel.

Speerpunten en doelstellingen

De Voedselagenda is opgebouwd rondom vier speerpunten.

1. Duurzame landbouw
2. Onze gezonde voedselomgeving
3. Gezond eten en van dichtbij
4. Minder voedselverspilling

Per speerpunt volgt een korte inhoudelijke uitleg en een overzicht van een aantal activiteiten die al spelen. Ook geven we een indicatie van wat er nog mist en waar er kansen liggen. Dit is niet een volledige lijst maar zijn voorbeelden die (mede)genoemd zijn door inwoners en organisaties. Wat

daadwerkelijk wordt opgepakt is een afweging geweest waarbij rekening is gehouden met beschikbare middelen, tijd en invloedssfeer van de gemeente. Per speerpunt volgt een doelstelling met een opsomming aan eerste activiteiten die bijdragen aan het behalen van die doelstelling. In bijlage 1 *Uitvoering* wordt dit verder onderbouwd.

Speerpunt 1: duurzame landbouw

Gemeente Westerkwartier wil agrariërs perspectief bieden, ondanks dat veel van het beleid hieromtrent niet op gemeentelijk niveau wordt vastgesteld. In het kader van de landbouwtransitie willen we komen tot een duurzame natuurinclusieve sector waar ook kringlooplandbouw wordt toegepast. Voedingsrijk en hoogwaardig voedsel wordt steeds belangrijker en daarnaast de teelt van groene grondstoffen. Ook worden maatschappelijk gewenste diensten steeds meer geïntegreerd en uitgevoerd door de landbouw. Dit kunnen diensten zijn op het gebied van natuur- en landschap (e.g. houtwallen), klimaat (e.g. CO₂-vastlegging) en water (e.g. waterberging). Het beleid van de gemeente biedt landbouw ruimte binnen de gestelde kaders voor natuur, landschap en volksgezondheid.

Wat gebeurt er zoal?

Gebiedsproces Transitie Landelijk gebied

Het Rijk kwam in 2022 met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) met daarin de doelen voor natuurherstel (met als onderliggende opgave de reductie van stikstof), water en klimaat. Dit moet per provincie leiden tot een gebiedsprogramma voor een toekomstbestendig landelijk gebied, om toe te werken naar een integrale oplossing om uit de stikstofimpasse te komen en de agrarische sector perspectief te bieden. Het Rijk heeft de provincies gevraagd een gebiedsprogramma aan te leveren, een zogeheten 1.0 versie, met daarin zo concreet mogelijk maatregelen. De provincie heeft per deelgebied de opdracht verleend aan een gebiedsregisseur en verkenner die het proces voor de transitie van het landelijk gebied in hun deelgebied gaan begeleiden. Zij zijn samen verantwoordelijk voor het opstellen van een deelgebiedsplan dat in de zomer 2024 in concept gereed moet zijn. Het Westerkwartier zit in twee deelgebieden. Het Zuidelijk Westerkwartier is een eigen deelgebied en Middag-Humsterland zit bij het deelgebied Waddenkust en Wierdenland.

Werkgroep Wenakker, Landbouwagonderzoek

De werkgroep Wenakker bestaat uit enkele betrokken personen uit de landbouwwereld en raadsleden van de gemeente Westerkwartier. Deze is opgericht om nader tot elkaar te komen en heeft twee hoofddoelen. Ten eerste het inventariseren waar gemeentelijk beleid invloed kan hebben op landbouw en ten tweede het contact tussen de landbouw en de raad goed houden en het gesprek permanent voortzetten. Er is een mindmap en een landbouwagonderzoek met zeven speerpunten ontwikkeld.

Boer op Noord

Duurzame landbouw is ook een vorm van landbouw die goed in verbinding staat met de omgeving. Daarvoor is het belangrijk dat de boer en de omgeving van elkaar weten wat er speelt. De Boer op Noord is een groep boeren in het noorden van het land die hun boerderij als leeromgeving aanbieden. De educatieboeren hebben voor alle leeftijden een uitdagend en leerzaam programma.^{xiii}

Wat ontbreekt er en/of waar liggen kansen?

- Pachtvoorwaarden van de gemeente meer natuur- en maatschappij inclusief
- Projecten op gebied van integreren maatschappelijke diensten op boerenbedrijf
- Gemeentelijk toetsingskader voedseltuinen
- Professionele voedseltuinen ofwel lokale landbouw
- Boer in Beeld: het verhaal van de boer meer naar de mens halen
- Samenwerking aanjagen binnen de verschillende afdelingen van de gemeente

Doelstelling

In 2026 is de Westerkwartierse landbouw meer natuur- en maatschappij inclusief

Waar zetten we op in?

- Onderzoek naar mogelijkheden voor meer natuur- en maatschappij inclusieve pachtvoorwaarden gemeentelijke gronden
- Gemeentelijk toetsingskader/voorwaarden voor voedseltuinen/voedselbossen
- Mogelijkheden verkennen experimenten/activiteiten vanuit werkgroep Wenakker
- Boer – burger verbinding versterken

Speerpunt 2: onze gezonde voedselomgeving

De keuzes die mensen maken op het gebied van voedsel worden voor een groot deel bepaald door het aanbod in hun omgeving. In een ongezonde voedselomgeving worden mensen voortdurend verleid tot het aankopen van ongezond voedsel. De afgelopen jaren is er een toename geweest van fastfoodlocaties en de beschikbaarheid van ongezond voedsel is vergroot, dit ging ten koste van een afname van vers-aanbieders. In de wijken en dorpen met de laagste sociaaleconomische status is deze toename het grootst.^{xiv}

Om de leefomgeving gezonder te maken is het belangrijk om samen met de verschillende aanbieders van voedsel een gemeenschappelijke aanpak te ontwikkelen. Daarnaast is een gezonder voedselaanbod van belang in school-, sport- en bedrijfskantines, openbaar vervoer, ziekenhuizen, verzorgingsinstellingen, supermarkt en restaurants. Onderzoek laat zien dat 80% van het aanbod in supermarkten ongezond is.^{xv} Om de voedselomgeving een gezonde impuls te geven is een samenwerking tussen beleid, praktijk, wetenschap en bewoners nodig. Dit is de basis voor komende jaren en van hieruit moeten activiteiten worden ontwikkeld.

Definitie Voedselomgeving

Alle plekken waar eet- en drinkaanbod aanwezig is, maar ook de plaatsen waar je wordt blootgesteld aan (online) beeldmateriaal en reclame van eten. Voorbeelden zijn de supermarkt, een buurtlocatie, tankstation, sport- of schoolkantine, en (bedrijfs-)restaurant.

De voedselomgeving omvat de beschikbaarheid, informatie, prijs, promotie en zichtbaarheid van voedselverkooppunten en voedingsmiddelen, maar ook de heersende sociale normen en voedselcultuur en voedselrichtlijnen en wetgeving. Deze aspecten van de voedselomgeving beïnvloeden ons eetgedrag: sociale acceptatie, hoge beschikbaarheid en lage prijs bepalen voor een groot deel wat we kopen. Waar je bent is wat je eet: de voedselomgeving verschilt tussen individuen en groepen in de samenleving en draagt bij aan verschillen in eetpatronen en gezondheid.

Wat gebeurt er zoal?

Pluk & Eet!

Vanuit het gemeentelijke Voedselakkoord zijn er in samenwerking met de dorpsverenigingen in o.a. Visvliet en Niezijl enkele fruit- en notenbomen in de kern geplant. Hiermee is de voedselomgeving iets verbeterd en van deze dorpsbomen mag iedereen plukken.

Gezonde School-aanpak

Het doel van de Gezonde School-aanpak is een gezonde leefstijl vanzelfsprekend maken voor leerlingen en studenten. Dit lukt door met een stappenplan te werken aan een gezondheidsthema dat de school zelf kiest. Voorbeelden van thema's zijn: Voeding, Beweging en sport, Mediawijsheid of Relaties en seksualiteit. In het Westerkwartier hebben vier basisscholen het vignet Gezonde School.

Wat ontbreekt er en/of waar liggen kansen?

- Integrale aanpak voedselomgeving: samenwerking tussen beleid, praktijk, wetenschap en bewoners (GALA)
- Inzicht in hoe abribeleid gezonder kan
- Inzicht in hoe ruimtelijk beleid gezonder kan
- Gezonde eetomgeving als onderdeel van projectontwikkeling in o.a. de woningbouw
- Kennis vergroten bij inwoners over eetbare planten en wildplukken
- Dialoog met supermarkten aangaan
- Verminderen van cognitieve dissonantie m.b.t. eigen ongezonde voedselgedrag
- Betrekken van jongeren in nadenken over voedselomgeving

Doelstelling

In 2026 is de Westerkwartierse voedselomgeving gezonder

Waar zetten we op in?

- Pilot gezonde voedselomgeving: een pilot in een dorp / wijk. Integrale aanpak met o.a. overheid, ondernemers, inwoners, onderzoek
- IWP-onderzoek: gezond abribeleid en gezond ruimtelijk beleid
- Kennis vergroten bij inwoners over eetbare wilde planten en wildplukken
- Gezonde eetomgeving onderdeel van projectontwikkeling in o.a. de woningbouw

Speerpunt 3: gezond eten en van dichtbij

Het aanbod ongezond eten is zeer uitgebreid. Het gros wat er in de supermarkt ligt is niet gezond en zit niet in de Schijf van Vijf. Ditzelfde geldt voor veel voedsel wat je onderweg of in kantines koopt.^{xv} Gezonder eten heeft ook met voedselvaardigheden te maken zoals kennis over voedsel en ook weten hoe je moet koken. Dit willen wij graag vergroten.

Daarnaast zou het goed zijn als we vaker lokaal eten. Er worden hoogwaardige en zeer smaakvolle producten geproduceerd in het Westerkwartier. Naast dat het lekker is en meestal een kleinere footprint heeft, steun je de lokale middenstand. Graag zien wij dat de toegankelijkheid van lokale producten wordt vergroot. Iedereen verdient de Westerkwartierse heerlijkheden!

Wat gebeurt er zoal?

Programma Kickstart Westerkwartier

De gemeente Westerkwartier wil graag dat kinderen en jongeren in Westerkwartier gelijke kansen krijgen, voor een betere en gezondere toekomst. Daarvoor hebben we het programma Kickstart opgesteld. KICKstart staat voor een Kansrijke, Inclusieve, Creatieve en Krachtige start voor alle kinderen in het Westerkwartier. We werken aan gelijke kansen voor een gezonde, kansrijke en inclusieve volgende generatie. Voeding en leefstijl, maar ook gezonde leefomgeving zijn onderdeel van het programma.

Samen koken in het Westerkwartier

Bij Samen koken in het Westerkwartier staat gezond koken voor weinig geld centraal. Onderdelen van het project zijn: een leesbaar kookboek, kookworkshops en het delen van recepten op sociale media. Samen Koken is een samenwerking tussen o.a. Sociaalwerk de Schans, Humanitas, De Voedselbank, Taalhuis, HANNN en de gemeente.

Lokale/regionale initiatieven

Het is steeds makkelijker om eten van dichtbij te kopen. Er zijn de afgelopen jaren verkooppunten aan de weg en boerderijwinkels bijgekomen. Ook restaurants en supermarkten hebben vaker lokale producten en via online platforms zijn lokale producten te verkrijgen. In Leek zit De Streekboer. Een online platform waar je in Noord-Nederland geproduceerde producten kan kopen. Daarnaast is in 2023 Dorpsplein Westerkwartier erbij gekomen. Een online platform waar je uitsluitend in het Westerkwartier geproduceerde producten kan kopen.

Wat ontbreekt er en/of waar liggen kansen?

- Aanhaken bij opzet Energielandgoederen
- Er ontbreekt kennis over gezond voedsel als basisvoorziening. Voorbeeld: Mensa Mensa^{xviii}
- Promotie lokale producten: mensen hechten waarde aan ambacht
- Wildplukwandelingen
- Verbetering logistieke infrastructuur lokale keten
- Kantine Gemeentehuis inkoop lokaal en gezond (toekomst)
- Het Groningsoogstfeest van Stichting Voedseltuinen
- Biologisch eten beter aan de man brengen
- Basisscholen en BSO kunnen zich meer verbinden met voedsel en koken
- Bedrijfs-, sport- en zwembadkantines kunnen gezonder en lokaal voedsel aanbieden
- Kennis over de voedingswaarden en verwerkingsmethoden van peulvruchten vergroten
- Dialoog met supermarkten

- Terra-project Basisschoolkinderen koken op de boerderij
- LPA-aanvraag: Gronings feestmaal

Doelstelling

In 2026 eten Westerkwartierders gezonder en lokaler

Waar zetten we op in?

- IWP-onderzoek: gezond voedsel als basisvoorziening?
- Kantine Gemeentehuis inkoop lokaal en gezond (planvorming)
- Promoten korte keten

Speerpunt 4: minder voedselverspilling

Zoals in de aanleiding genoemd, verspillen Nederlands tientallen kilo's vast eten per persoon per jaar. De verspilling zit met name in brood, groente, fruit, aardappelen en zuivel. Daarnaast valt er ook nog te besparen op het gebied van vloeibare voeding, zoals de verspilling van koffie, thee en melk.^{ix} Door minder voedsel te verspillen besparen we niet alleen op de kosten van voeding (ca. €138 per persoon per jaar), maar kunnen we ook onze invloed op het milieu verkleinen. Zo heeft de verspilling van koffie, thee, zuivelproducten en vlees een relatief hoge milieu-impact.^{ix} Naast particulier, is er ook zeker op andere plekken in de voedselketen winst te behalen. Denk hierbij bijvoorbeeld binnen logistiek en bij grootkeukens. Met zijn allen willen we minder voedsel verspillen in het Westerkwartier.

Wat gebeurt er zoal?

- Kooktips via Samen Koken in het Westerkwartier hoe bijvoorbeeld hele groenten te gebruiken (e.g. steeltjes, restjes en oud brood)
- Deelname onderzoek Voedingscentrum naar tegengaan voedselverspilling door gemeenten
- Voedselbank Westerkwartier

Wat ontbreekt er en/of waar liggen kansen?

- Voedingscentrum ontwikkelt een toolbox voor gemeenten met handvatten hoe deze uitdaging aangegaan kan worden. Deze toolbox kan ingezet worden
- Met partijen als o.a. Stichting Kind & Voeding, HANNN, Humanitas, De Schans, Voedselbank kijken hoe thema voedselverspilling opgepakt kan worden
  - Workshops
  - Gastlessen
  - Handleidingen
- Onderzoeken hoe reststromen anders ingezet kunnen worden met o.a. Hanzehogeschool
- Verspilling bij bedrijven en sportkantines
- Tegengaan menselijke voorkeur voor het 'perfecte' fruit en groenten
- Het leren inzetten van zintuigen voor het beoordelen van 'tenminste houdbaar tot' (THT) producten door middel van een campagne en/of workshops
- Beter en meer simpele voedseltips delen, zoals de ideale temperatuur van de koelkast (4 °C)
- Het leren opstellen van boodschappenlijstjes met portiegroottes 'op maat'

Doelstelling

In 2026 wordt er in het Westerkwartier minder voedsel verspild

Waar zetten we op in?

- Inventarisatie Voedselverspilling Toolbox Voedingscentrum en inzet tools bepalen:

- Promoten van receptenzoekers voor koken met restjes (e.g. Slim Koken, Empty the Fridge en de receptenzoeker van het Voedingscentrum)
- Promoten van de Bewaarwijzer van het Voedingscentrum
- Verkennen of we de Eetmaat en de Ja-Nee-Koelkaststicker en Vriezersticker gratis kunnen aanbieden aan inwoners of juist aan bepaalde doelgroepen.
- Verkennen samenwerking met Samen Tegen Voedselverspilling
- Onderzoek catering/keuken van gemeente om (nog) beter om gaan met voedselverspilling

Voedseldialoog

Tijdens de ontwikkeling van de Voedselagenda zijn voedselprofessionals gevraagd kritisch mee te denken over de conceptplannen. Het ging om partijen als boeren, scholen, voedingsdeskundigen, koks, maatschappelijke organisaties, etc. Naast de waardevolle inbreng op de conceptplannen, ontstond er een hele goede en waardevolle dialoog tussen mensen die allemaal iets met voedsel te maken hebben maar elkaar nauwelijks of niet tegenkomen en spreken. Nu spraken ze elkaar wel, leerden ze elkaar kennen, ontstond er begrip voor ieders situatie en werden ideeën geboren. Eén van de conclusies van de bijeenkomst was dat deze dialoog structureler georganiseerd moet worden. Een band opbouwen en tot iets te komen heeft tijd nodig. Met de vaststelling van deze Voedselagenda wordt vanaf nu deze Voedseldialoog ieder kwartaal georganiseerd. Dit is een verbindend middel tussen de verschillende speerpunten en stakeholders die meedoen.

Elementen in de Voedseldialoog:

- Elkaar leren kennen
- Verbinden: netwerk opbouwen en onderhouden
- Brengen en ophalen
- Meedenken, meedoen, elkaar helpen
- Geen vaste groep
- Voor iedere 'voedselprofessional' of inwoner toegankelijk
- Aansluitend bij de actuele uitdagingen/thema's/speerpunten
- Soms specifieke themabijeenkomsten, bijvoorbeeld per speerpunt, op locatie
- Samen initiatieven, projecten en/of bedrijven opzetten
- Evaluatie en monitoring gemeentelijk beleid
- Innovatiewerkplaats/studenten koppelen aan vraagstukken deelnemers Voedseldialoog
- Gemeente faciliteert, verbindt, maar hoeft niet per se in de lead te zijn

Subsidieregeling Voedselagenda

Als gemeente weten we waar we naartoe willen. Met de bovenstaande activiteiten werken we aan de speerpunten richting onze ambitie. Echter, hoe we daar precies komen en wat daarvoor precies moet gebeuren, weten andere partijen of inwoners misschien wel veel beter. Hebben inwoners, organisaties of ondernemers een goed idee dat in lijn ligt met de speerpunten en ambitie, dan kunnen wij deze ideeën financieel ondersteunen. Tot en met 2026 is er jaarlijks ruimte om per speerpunt €3.000 te vergeven waarbij één aanvraag maximaal €1.500 kan aanvragen. Dit maakt een totaal jaarbudget voor deze regeling van €12.000.

Juist de bottom-up projecten vanuit de inwoners, ondernemers en organisaties komen in aanmerking. Met deze bijdrage hopen we juist die activiteiten beter mogelijk te maken. Activiteiten die van grote meerwaarde kunnen zijn voor bijvoorbeeld een dorp of buurt, voor een school, voor een bepaalde doelgroep of voor een maatschappelijk organisatie of ondernemer.

De gestelde voorwaarden aan de initiatieven komen op de gemeentelijke website te staan bij het aanvraagformulier.

Voorbeeldprojecten:

- Een buurtmoestuin
- Een voedselactiviteit op school
- Een dorpsmaaltijd
- Een wildplukwandeling
- Bijdrage aan de korte keten: verkooppuntje langs de weg
- Een oogstfeest
- Snoeicursus fruitbomen

De beoordeling van de subsidieaanvragen worden getoetst door de projectgroep Voedselagenda. Deze bestaat uit:

- Aanjager Voedselagenda
- Beleidsmedewerker publieke gezondheid
- Beleidsmedewerker landbouw
- Beleidsmedewerker innovatie en onderzoek

Aanjager Voedselagenda

De Aanjager Voedselagenda (acht uur p.w.) is de spin in het 'voedselweb' van het Westerkwartier. Hij/zij/hen staat met één been in het gemeentehuis en één been in het gebied. De aanjager jaagt initiatieven en projecten aan maar is met name ook een verbinder. Verbinder tussen kennis en praktijk, tussen inwoner en gemeente en tussen de verschillende initiatieven. De aanjager zorgt ervoor dat mensen enthousiast zijn, er schot in de zaak zit en er acties worden opgepakt. Hij/zij/hen zorgt er samen met inwoners en organisaties voor dat we gezamenlijk concrete stappen zetten in de voedsel- en landbouwtransitie.

Verantwoordelijkheden en taken

Intern

- Coördinatie uitvoeringsfase Voedselagenda (proces, inhoud)
- Aanjager interne voedselprojecten
- Adviseren college inzake voedsel
- Jaarlijkse update Raad
- Aanspreekpunt voedsel, meedenken/werken met collega's
- Collega's op de hoogte houden van vorderingen

Extern

- Aanspreekpunt voedsel
- Voedselnetwerk opbouwen, onderhouden (voedseldialoog)
- Aanjagen voedselactiviteiten, verbinden
- Externe communicatie

Evaluatie en monitoring

We staan met de Voedselagenda dichtbij de inwoner en organisaties. Gezamenlijk werken we aan de speerpunten die we hebben opgesteld en evalueren en monitoren dit proces en de resultaten. Dit doen we op de volgende wijze:

Evaluatie

Ieder jaar evalueert de Aanjager Voedselagenda, samen met direct betrokken collega's, het proces en de inhoud. De Aanjager moet hier zelf nog een methode voor kiezen of ontwikkelen. Op projectniveau, per project of activiteit in de Voedselagenda, wordt er geëvalueerd en hoe dit wordt gedaan wordt opgenomen in het projectplan van desbetreffende project of activiteit.

Monitoring

Per doelstelling vindt er monitoring plaats om te peilen of we op koers liggen. De manier waarop verschilt per doelstelling. Aan de hand van de monitoring wordt bepaald of er moet worden bijgestuurd.

Duurzame landbouw - In 2026 is de Westerkwartierse landbouw meer natuur- en maatschappij inclusief

Hoe monitoren we deze doelstelling?

- In gesprek met partijen als LTO Westerkwartier, Collectief Groningen West, Werkgroep Wenakker. Hoe duurzaam is de Westerkwartierse landbouw? Hoe natuur- en maatschappij inclusief zijn we nu en welke stappen kunnen we zetten? Startgesprek en vervolgens ieder jaar.
- Monitoring aan de hand van de vorderingen binnen de projecten/activiteiten. Worden de doelen behaald?
- Periodieke data vanuit overheden, kennisinstellingen, etc. Bijvoorbeeld over aantal boeren dat natuur- en maatschappij inclusieve maatregelen neemt, hectares, etc.

Onze gezonde voedselomgeving - In 2026 is de Westerkwartierse voedselomgeving gezonder

Hoe monitoren we deze doelstelling?

- In gesprek met o.a. GGD, HANNN, Dorpencontactfunctionarissen gemeente, huisartsen, supermarkten en scholen. Hoe gezond is de Westerkwartierse voedselomgeving? Startgesprek en vervolgens ieder jaar
- Jaarlijks inwonerspanel bevragen over voedselomgeving
- Monitoring aan de hand van de vorderingen binnen de projecten/activiteiten. Worden de doelen behaald?
- Periodieke data vanuit overheden, kennisinstellingen, etc. Bijvoorbeeld over aantallen voedselverkooppunten, aantal scholen dat meedoet aan Gezonde School, etc.

Gezond eten en van dichtbij - In 2026 eten Westerkwartierders gezonder en lokaler

Hoe monitoren we deze doelstelling?

- In gesprek met o.a. GGD, HANNN, huisartsen en diëtisten over gezond/ongezond eten. Startgesprek en vervolgens ieder jaar
- In gesprek met o.a. boeren, supermarkten en voedseltuinen over eten van dichtbij. Hoe kunnen we met zijn allen lokaler werken? Startgesprek en vervolgens ieder jaar

- Jaarlijks inwonerspanel bevragen over gezond eten en van dichtbij
- Monitoring aan de hand van de vorderingen binnen de projecten/activiteiten. Worden de doelen behaald?
- Periodieke data vanuit overheden, kennisinstellingen, etc. Bijvoorbeeld over voedselgedrag, kopen uit de lokale keten, etc.

Minder voedselverspilling - In 2026 wordt er in het Westerkwartier minder voedsel verspild

Hoe monitoren we deze doelstelling?

- Jaarlijks inwonerspanel bevragen over voedselverspilling
- Monitoring aan de hand van de vorderingen binnen de projecten/activiteiten. Worden de doelen behaald?
- Periodieke data vanuit overheden, kennisinstellingen, etc. Bijvoorbeeld over gemiddelde voedselverspilling bij huishouden en binnen de horeca, etc.

Inwonerspanel

Naast de organisaties en bedrijven is het erg belangrijk om aansluiting te hebben bij de inwoners. Hiervoor wordt het inwonerspanel ingezet. Dit is een beproefde methodiek waarbij we inwoners kunnen bevragen op allerlei voedselzaken. Dit kan bijvoorbeeld gaan over de eigen voedselkeuzes, de voedselomgeving of het gemeentelijk beleid. Met de onderzoeksafdeling van de gemeente wordt afgestemd hoe vaak we de inwoners hierover kunnen bevragen. Tot op heden is het inwonerspanel hier nog niet voor ingezet.

Financiën

Vanuit de vorige collegeperiode is er structureel jaarlijks €35.000 begroot voor voedsel. Vanuit het huidige College-uitvoeringsprogramma is hier van 2024 t/m 2026 jaarlijks €45.000 voor begroot. Dit maakt het budget voor 2024 t/m 2026 €80.000 per jaar.

Dit geld wordt ingezet voor een aanjager (acht uur per week) en dient als projectgeld voor de benoemde activiteiten. Het is goed mogelijk dat voor enkele activiteiten aanvullende financiering nodig is uit bijvoorbeeld subsidies. Daarnaast wordt er een budget gereserveerd voor de subsidieregeling Voedselagenda Westerkwartier. Deze regeling heeft een jaarbudget van maximaal €12.000 per jaar.

Kosten, per jaar:

Aanjager	€36.800
Subsidieregeling	€12.000
Projecten	€31.200
Totaal	€80.000

Bijlagen

Bijlage 1: Uitvoering

We gaan aan de slag! Als gemeente nemen wij het voortouw, jagen we aan, verbinden en geven we het goede voorbeeld. In 2024 zien wij onderstaande activiteiten van start gaan.

Duurzame landbouw

Doelstelling: In 2026 is de Westerkwartierse landbouw meer natuur- en maatschappij inclusief

Waar zetten we op in?

Onderzoek natuur- en maatschappij inclusieve pachtvoorwaarden

Wat: de gemeente heeft land/weilanden in eigendom en verpacht deze veelal aan agrariërs. Hiervoor stelt het enkele pachtvoorwaarden. Deze voorwaarden worden onder de loep genomen met het oog op de landbouw- en voedseltransitie, de speerpunten en de ambitie. Hier valt te denken aan andere voorwaarden op maaien, bemesten, zodat er meer natuur- en maatschappij inclusief geboert wordt. Nieuwe pachtvoorwaarden en een toename aan flora en fauna moeten niet toekomstige ontwikkelingen, bijvoorbeeld woningbouw, in de weg gaan zitten. Dit moet goed in ogenschouw worden genomen. Deze ambitie staat ook vermeld in het coalitieakkoord. Dit kan een richtinggevend signaal zijn naar pachters en andere landeigenaren.

Hoe:

- Een intern-project opstarten bij de gemeente + werkgroep vormen
- De uitdaging delen met de praktijk: o.a. pachters, LTO, Collectief Groningen West
- Samen aan nieuwe pachtvoorwaarden werken

Het onderzoek naar deze pachtvoorwaarden moet in goede samenwerking met alle stakeholders, ook de pachters. Wat werkt wel voor hen, wat niet? Waarom niet? Hoe kunnen we toch gezamenlijk die kant op? Hiervoor zou mogelijk een pilot gedraaid kunnen worden.

Wie: gemeente Westerkwartier

Mogelijk overige stakeholders als: pachters, terrein beherende organisaties, provincie, onderwijs/onderzoek

Wanneer: start medio september '24

Gemeentelijk toetsingskader/voorwaarden voor voedseltuinen/voedselbossen

Wat: er komen steeds vaker vergunningsaanvragen binnen bij de gemeente voor het starten van een voedselbos en/of voedseltuin. Ondanks dat de gemeente in principe dit soort initiatieven aanmoedigt loopt het vaak stuk op zaken als het bestemmingsplan, open karakter of weidevogels. Toch zijn er ook mogelijkheden. In het toetsingskader komt te staan hoe de gemeente aankijkt tegen dit soort initiatieven en welke voorwaarden rekening mee gehouden moet worden. Dit geeft de initiatieven richting waar ze aan moeten voldoen, het geeft inzicht in mogelijkheden en onmogelijkheden en dient ook als basis waarop de gemeente kan terugvallen m.b.t. besluitvorming. Over dit onderwerp is er ook een motie ingediend door de fractie van GroenLinks en deze is aangenomen. Met deze actie wordt hier invulling aan gegeven.

Hoe: beleidsmedewerkers ontwikkelen dit toetsingskader. Hiervoor dient mede als input hoe andere gemeenten dit hebben opgepakt, de Green Deal Voedselbossen en overig overheidsbeleid.

Wie: beleidsmedewerkers landschap, ruimtelijke ontwikkeling en landbouw en Aanjager Voedselagenda ontwikkelen dit toetsingskader.

Wanneer: start medio september '24

Mogelijkheden verkennen experimenten / activiteiten vanuit werkgroep Wenakker

Wat: de werkgroep Wenakker is een werkgroep bestaande uit raadsleden en verschillende typen agrariërs uit het Westerkwartier. Deze werkgroep heeft in 2023 een aantal speerpunten aangeleverd die o.a. betrekking hebben op hoe de gemeente om kan gaan met het thema landbouw. Er moet verkend worden welke speerpunten en acties reëel zijn, waar draagvlak voor is, waar capaciteit en financiën voor zijn. Kortom, welke acties worden ingang gezet.

Hoe: in een bijeenkomst van werkgroep Wenakker moet worden afgestemd welke speerpunten prioriteit hebben. Vervolgens moet hier een plan voor worden opgesteld.

Wie: werkgroep Wenakker, mogelijk Aanjager Voedselagenda, Collectief Groningen West, LTO

Wanneer: start medio september '24

Boer – burger verbinding versterken

Wat: de voedselketen is lang niet meer zo transparant en inzichtelijk zoals die enkele tientallen jaren geleden was. Dit is langzaam zo gegroeid en komt mede doordat de voedselketen erg internationaal en zeer efficiënt georganiseerd is. Deze situatie heeft tal van voordelen maar ook nadelen. Eén van die nadelen is dat de burger vaak niet goed meer weet wat er op een boerderij gebeurt en welke keuzes en afwegingen een boer moet maken. De productie en de eindconsument zijn echt twee verschillende en gescheiden werelden. De boer en burger lijken elkaar niet altijd even goed te begrijpen. Dit kwam bijvoorbeeld tot uiting in de discussie rondom het verduurzamen van de landbouwsector maar ook dat kinderen niet weten waar melk vandaan komt.

Het zit eraan te komen dat boeren meer maatschappelijke diensten gaan integreren in hun verdienmodel. Hier wordt al mee geëxperimenteerd en wordt ook op aangestuurd vanuit Europa. Diensten waar de burger baat bij heeft, bijvoorbeeld recreatie, zorg, meer natuur en biodiversiteit, landschapsbeheer, waterberging en CO₂ opvang. Diensten die de omgeving van de boer direct positief kunnen beïnvloeden en daarmee mogelijk ook de boer – burger verbinding sterkt.

Naast bovenstaande zijn er tal van andere acties te bedenken om deze verbinding te sterken. Enkele jaren geleden bestond een vaste rubriek in de krant: boer in beeld. Een persoonlijk verhaal van een boer en/of boerin over het bedrijf, de afwegingen, de experimenten, de leerpunten, etc. Juist in deze fase van de landbouwtransitie, waar er veel gebeurt, is het interessant om die persoonlijke verhalen te lezen.

Hoe: vaste rubriek in een streekkrant, sociale media

Wie: Aanjager Voedselagenda gaat met de streekkranten in gesprek. Mogelijk ook samenwerken met Westerkwartier Boert Bewust.

Wanneer: start medio september '24

Onze gezonde voedselomgeving

Doelstelling: *In 2026 is de Westerkwartierse voedselomgeving gezonder*

Waar zetten we op in?

Pilot gezonde voedselomgeving (dorp / wijk)

Wat: integrale aanpak met o.a. overheid, ondernemers, inwoners, onderzoek om een pilot te draaien waar een voedselomgeving gezonder wordt gemaakt. Met onderzoek moet onderzocht worden welke effecten dit heeft en hoe het wordt ervaren door stakeholders. Mogelijk kan het meetinstrument worden gebruikt de 'Voedselomgevingscore'.^{xvii}

Hoe: vanuit het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) wordt er een project opgezet

Wie: beleidsmedewerker publieke gezondheid en Aanjager Voedselagenda, overige stakeholders

Wanneer: start medio september '24

IWP-onderzoek: gezond abribeleid en gezond ruimtelijk beleid?

Wat: in de abri's (o.a. bushokjes, poster plekken) is veel reclame met ongezond voedsel. Uit onderzoek blijkt dat dit de consumptie vergroot. Enkele gemeenten hebben al een abribeleid opgesteld dat dit onmogelijk of moeilijker maakt. Wil de gemeente Westerkwartier ook deze richting op en hoe zou dat kunnen?

Hetzelfde geldt voor het ruimtelijk beleid. De toename van fastfood-verkooppunten, waar met name ongezonde keuzes zijn te maken, is aanzienlijk. Gemeenten kunnen dit, in vergelijking met vroeger, steeds beter weren of bepaalde eisen stellen. Is dit iets voor de gemeente Westerkwartier? Onderzoek moet bijdragen aan het formuleren van een antwoord.

Hoe: deze onderwerpen lenen zich goed voor een verkennend onderzoek door studenten en zodoende wordt de koppeling gemaakt met de Innovatiewerkplaats.

Wie: verschillende beleidsmedewerkers, Aanjager Voedselagenda, IWP, Hanze

Wanneer: start medio september '24

Kennis vergroten bij inwoners over eetbare planten en wildplukken

Wat: om ons heen, in de tuinen en in het openbaar groen, groeit al van alles eetbaars. Meestal weten we dit niet en laten we het links liggen. Onbekend maakt onbemind. Toch kunnen wilde planten een gezonde aanvulling zijn en het verbindt ons met onze omgeving, met elkaar en de biodiversiteit. Je kunt niet zomaar alles plukken en hier is dan ook kennis voor nodig.

Hoe: wij willen graag de kennis vergroten over eetbare planten door middel van het aanbieden van enkele workshops verspreid over de gemeente.

Wie: Aanjager Voedselagenda, groenbeheer gemeente. Workshops onder leiding door professional.

Wanneer: start medio september '24

Ontwikkeling en gebruik checklist gezonde leef- en voedselomgeving

Wat: als wij willen toewerken naar een gezonde voedselomgeving dan zou het zonde zijn als wij die blik, die functie, niet meenemen in nieuw te bouwen projecten en woonwijken. Vaak worden er functies meegenomen als speelplaatsen, waterpartijen, openbaar groen, etc. Hier zou voedsel, bijvoorbeeld in de vorm van een wijkmoestuin of een boomgaard, aan toegevoegd kunnen worden. Een checklist voor een gezonde leef- en voedselomgeving zou uitkomst kunnen bieden.

Hoe: samen met de GGD Groningen wordt een algemene checklist ontwikkeld als het gaat om gezonde leef- en voedselomgeving waar rekening mee gehouden moet worden bij woonplannen/projectontwikkeling.

Wie: beleidsmedewerker Publieke Gezondheid, Aanjager Voedselagenda, beleidsmedewerker wonen, GGD

Wanneer: start medio september '24

Gezond eten en van dichtbij

Doelstelling: *In 2026 eten Westerkwartierders gezonder en lokaler*

Waar zetten we op in?

IWP-onderzoek: gezond voedsel als basisvoorziening?

Wat: veel basisbehoeften zijn door de overheid goed georganiseerd, als dan niet goed weggezet bij publieke aanbieders. Bijvoorbeeld openbaar vervoer, huisvesting of toegang tot informatie via de bibliotheek. Dit geldt niet voor de basisbehoefte gezond voedsel. Gezond voedsel is voor lang niet iedereen toegankelijk en we zijn veelal overgeleverd aan de markt met commerciële partijen met weinig toezicht. 80% van wat er in de supermarkt ligt zit niet in de Schijf van Vijf.^{xv} Moet de overheid, bijvoorbeeld de gemeente, meer verantwoordelijkheid nemen met betrekking tot gezond voedsel voor haar inwoners? Met de voedselbank hebben we een goede noodvoorziening. De voedselbank verricht wonderen maar het voedsel is lang niet altijd gezond. Met gezond voedsel als basisvoorziening wil je voorkomen dat mensen bij een voedselbank hoeven aan te kloppen. Het is preventief i.p.v. curatief. Op verschillende plekken in het land wordt er geëxperimenteerd met gezond voedsel als basisvoorziening, bijvoorbeeld door Mensa Mensa.^{xviii} Hoe zou zo iets soortgelijks werken in het Westerkwartier? Middels een IWP-onderzoek kunnen we dit verkennen.

Hoe: IWP-onderzoek

Wie: Aanjager Voedselagenda, IWP, Hanze, Mogelijk: de Schans, Humanitas, Voedselbank

Wanneer: start medio september '24

Gemeente eet lokaal en gezond

Wat: de gemeente moedigt ondernemers en inwoners aan lokaal en gezond in te kopen en dan moet de gemeente natuurlijk zelf ook het goede voorbeeld geven. Hoe kan het lokaler en gezonder in de kantine, in de catering?

Hoe: er wordt een intern project gestart.

Wie: Aanjager Voedselagenda, bodes, facilitaire dienst, huidige leveranciers. Mogelijk: werknemers via enquête en/of proeverij, nieuwe leverancier(s)

Wanneer: start medio september '24

Promoten korte keten

Wat: een korte keten heeft zoals eerder beschreven vele voordelen. Zodoende willen we deze promoten en aanjagen.

Hoe: de Aanjager Voedselagenda kent veel voedsel partijen in de gemeente en kan verbindingen leggen. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om verbinding te leggen tussen scholen en restaurants met lokale boeren.

Wie: Aanjager Voedselagenda. Deze verbindende rol speelt de aanjager zowel proactief als op aanvraag.

Wanneer: start medio september '24

Minder voedselverspilling

Doelstelling: *In 2026 wordt er in het Westerkwartier minder voedsel verspild*

Waar zetten we op in?

Toolbox Voedingscentrum inventariseren en keuze maken of bepaalde tools worden ingezet

Wat: het Voedingscentrum ontwikkeld een toolbox voor gemeenten hoe ze om kunnen gaan met voedselverspilling bij inwoners. Hier komen een aantal praktische handvatten uit die gemeenten kunnen gebruiken. Hier valt te denken aan:

- Promoten van receptenzoekers voor koken met restjes (e.g. Slim Koken, Empty the Fridge en de receptenzoeker van het Voedingscentrum)
- Promoten van de Bewaarwijzer van het Voedingscentrum
- Verkennen of we de Eetmaat en de Ja-Nee-Koelkaststicker en Vriezersticker gratis kunnen aanbieden aan inwoners of juist aan bepaalde doelgroepen.
- Verkennen samenwerking met Samen Tegen Voedselverspilling

Hoe: inventariseren welke tools we in willen zetten en voor welk doel.

Wie: Aanjager Voedselagenda neemt hierin het voortouw. Naar alle waarschijnlijkheid in goede samenwerking met de sociaal maatschappelijke partners als Stichting Kind & Voeding, HANNN, Humanitas, De Schans en Voedselbank.

Wanneer: start medio september '24

Kijkje in eigen keuken

Wat: in de eigen catering / keuken van de gemeente onderzoeken hoe (nog) beter om te gaan met voedselverspilling.

Hoe: aanpak ontwikkelen voor intern project. Ook kijken hoe andere gemeenten dit hebben opgepakt.

Wie: Aanjager Voedselagenda neemt voortouw in goede samenwerking met bodes en facilitair.

Wanneer: start medio september '24

Bijlage 2: Definities

Voedselsysteem

Een voedselsysteem is de verzameling van alle actoren en activiteiten verbonden met de productie, verwerking, distributie, bewerking, consumptie en reststroomverwerking van voedsel, evenals de socio-economische, ecologische en ruimtelijke uitkomsten van deze activiteiten.^{xix}

Voedselomgeving

De voedselomgeving omvat de beschikbaarheid, informatie, prijs, promotie en zichtbaarheid van voedselverkooppunten en voedingsmiddelen, maar ook de heersende sociale normen en voedselcultuur en voedselrichtlijnen en wetgeving. Deze aspecten van de voedselomgeving beïnvloeden ons eetgedrag: sociale acceptatie, hoge beschikbaarheid en lage prijs bepalen voor een groot deel wat we kopen. Waar je bent is wat je eet: de voedselomgeving verschilt tussen individuen en groepen in de samenleving en draagt bij aan verschillen in eetpatronen en gezondheid.^{xvii}

Korte keten

Een korte keten is een toeleveringsketen met een beperkt aantal marktdeelnemers die zich inzetten voor samenwerking, lokale economische ontwikkeling en nauwe geografische en sociale betrekkingen tussen voedselproducenten, -verwerkers en consumenten.^{xiii}

Duurzame ontwikkeling

Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die tegemoetkomt aan de levensbehoeften van de huidige generatie, zonder die van de toekomstige generaties tekort te doen. Het gaat hierbij om economische, sociale en leefomgevingsbehoeften. Voorbeelden zijn een schoon milieu, biodiversiteit in de natuur, een hoogopgeleide en gezonde bevolking, goed werkende sociale netwerken en maatschappelijk vertrouwen.^{xx}

Inclusief

Inclusief of inclusie staat voor een inclusieve samenleving. Een open samenleving waar iedereen ertoe doet en van waarde is ongeacht verschillen. Dat betekent dat iedereen die dat wil volwaardig deel uit kan maken van die samenleving en erbij hoort. In een inclusieve samenleving heeft iedereen dezelfde rechten en dezelfde kansen om zelfstandig mee te doen op alle terreinen van het leven. Dat kan alleen als men rekening met elkaar houdt en geen drempels opwerpt voor de ander om mee te kunnen doen.^{xxi} In de praktijk blijkt het voedselsysteem niet altijd even inclusief. Niet iedere doelgroep heeft goed toegang tot vers en gezond voedsel. Met de Voedselagenda beogen we een inclusiever voedselsysteem.

Lokaal

Er bestaat geen vaststaande definitie voor lokaal, of lokaal voedsel. Wat de één lokaal vindt hoeft de ander niet lokaal te vinden. Lokaal voedsel is wat ons betreft van zo dichtbij mogelijk, denkende aan Noord-Nederland. Een keten waar men elkaar kent, waar directe feedback plaatsvindt en waar eerlijke prijzen worden betaald. Lokaal betekent ook meer met de seizoenen mee eten.

Voedselagenda gemeente Westerkwartier 2024

Ambitie

In 2030 produceren en consumeren we in het Westerkwartier duurzamer, gezonder en meer voedsel van dichtbij

Speerpunten

Duurzame landbouw

Onze gezonde voedselomgeving

Gezond eten en van dichtbij

Minder voedselverspilling

Uitvoering

Voorbeeldfunctie
gemeente Westerkwartier

Subsidieregeling
Voedselagenda

Voedselnetwerk & dialoog

Eerste Acties

Duurzame landbouw

- ▶ Onderzoek natuurinclusieve pachtvoorwaarden gemeentelijke gronden
- ▶ Gemeentelijk toetsingskader voedseltuinen en voedselbossen

Onze gezonde voedselomgeving

- ▶ Pilot gezonde voedselomgeving in de wijk
- ▶ Onderzoek gezonder abribeleid en vestigingsbeleid

Gezond eten en van dichtbij

- ▶ Gemeente koopt gezond en lokaal in
- ▶ Promoten korte keten

Minder voedselverspilling

- ▶ Toolbox Voedingscentrum
- ▶ Minder voedselverspilling keuken en catering gemeente

Bronnenlijst

-
- ⁱ City Deal Voedsel op de Stedelijke Agenda. (2021). Gemeentelijk instrumentarium voor een gezonde voedselomgeving. https://agendastad.nl/content/uploads/2021/01/gem_instr_voedselomgeving-def-21_01_2021.pdf.
- ⁱⁱ Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2021). *Impactvolle determinanten: ongezonde voeding*. https://www.rivm.nl/sites/default/files/2021-07/LR_012065_131709_Factsheet%20ongezonde_voeding_V5.pdf
- ⁱⁱⁱ Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). *Gezondheidsmonitor bevolking 18 jaar of ouder 2020*. CBS Statline. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85012NED/table?dl=5494C>.
- ^{iv} Centraal Bureau voor de Statistiek. (2022). *Gezondheidsmonitor jeugd 2019*. CBS Statline. <https://statline.rivm.nl/#/RIVM/nl/dataset/50077NED/table?ts=1700054504952>
- ^v Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (n.d.). *Gezondheidsverschillen*. Loket Gezond Leven. <https://www.loketgezondleven.nl/gezondheidsthema/gezondheidsverschillen/cijfers-en-feiten>.
- ^{vi} Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). *Vestigingen van bedrijven*. CBS Statline. <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/81575NED/table?ts=1677575471641>.
- ^{vii} Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019). *Weidegang Melkkoeien per gemeente 2019*. Weidegang melkkoeien per gemeente. <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2019/48/weidegang-melkkoeien-per-gemeente-2019>.
- ^{viii} Lichtenberg, E. (2002). Agriculture and the environment. *Agriculture and Its External Linkages*, 1249–1313. [https://doi.org/10.1016/S1574-0072\(02\)10005-3](https://doi.org/10.1016/S1574-0072(02)10005-3).
- ^{ix} Voedingscentrum. (n.d.). *Voedselverspilling*. <https://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/voedselverspilling.aspx>.
- ^x Voedingscentrum. (2019). *Factsheet Voedselverspilling bij huishoudens in Nederland in 2019*. Voedselverspilling bij huishoudens in Nederland in 2019. https://www.voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/voedingscentrum/Documents/Professionals/Pers/Factsheet_s/English/Fact%20sheet_Eating%20more%20sustainably_2017.pdf.
- ^{xi} Voedingscentrum. (2024). *Wat is De Schijf van Vijf?*. Voedingscentrum. <https://www.voedingscentrum.nl/nl/gezond-eten-met-de-schijf-van-vijf/wat-is-de-schijf-van-vijf.aspx>.
- ^{xii} Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). *Wat is Duurzaamheid?* <https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/specifiek/wat-is-duurzaamheid->.
- ^{xiii} De Boer op Noord. (2024). De Boer op Noord. <https://deboeropnoord.nl/>.
- ^{xiv} Ruijter, A. de, Dijkstra, C. Wallage, B., Poelman, M., Bergsma, L., Kolfshoeten, H., Wewerinke, W., Rutgers, T., Waterlander, W. (2023). 'Tussen mens en ruimte, de (on)gezonde voedselomgeving als omgevingswaarde,' Amsterdam
- ^{xv} Poelman, M. P., Dijkstra, S. C., Djojosoeparto, S. K., de Vet, E. W. M. L., Seidell, J. C., & Kamphuis, C. B. M. (2021). Monitoring van de mate van gezondheid van het aanbod en de promoties van supermarkten en out-of-home-ketens: inzicht in de huidige stand van zaken en aanbevelingen voor het opzetten van een landelijke monitor. *Wageningen Universiteit*. <https://doi.org/10.18174/555613>.

---

^{xvi} Dorpsplein Westerkwartier. (2023). <http://www.dorpsplein-westerkwartier.nl/>.

^{xvii} Universiteit van Amsterdam. (2023). *Onderzoekers Uva en Amsterdam UMC maken voedselomgeving meetbaar*. <https://www.uva.nl/content/nieuws/persberichten/2023/12/onderzoekers-uva-en-amsterdam-umc-maken-voedselomgeving-meetbaar.html?cb>.

^{xviii} Mensa Mensa. (n.d.). *Mensa Mensa: Home*. <https://www.mensa-mensa.nl/>.

^{xix} Voedsel Verbindt. (n.d.). *Uitvoeringsagenda 2020-2023*. <https://voedselverbindt.nl/wp-content/uploads/2020/06/Uitvoeringsagenda-Voedsel-Verbindt-juni-2020-2023-1.pdf>.

^{xx} Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). *Wat is Duurzaamheid?* <https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/specifiek/wat-is-duurzaamheid->.

^{xxi} Coalitie voor Inclusie. (2023). *Wat is inclusie?* <https://coalitievoorinclusie.nl/vn-verdrag-handicap/wat-is-inclusie/>.

Gemeente
Westerkwartier